

Cartografia montserratina

Les primeres representacions cartogràfiques de la muntanya de Montserrat són sempre parcials doncs hi ha una part de la muntanya que no es dibuixada. Les parts occidentals del massís apareixen mal representades o, simplement, no hi són. Com diu Francesc Roma “no existeixen o estan infrarepresentades”. Al final de la introducció de l'*Album Pintoresch Monumental de Catalunya : Montserrat* els autors es queixen de que encara no existís una representació topogràfica de la muntanya, tot i que expressen que saben que s’hi està treballant: “cap treball topogràfic del Montserrat s’ha publicat, fins el present, ab armonia ab les exigencias modernas. N’hi ha un de termenat quina pronta publicació es vivament desitjada”. Ben segur que es referien el que publicà Joaquim Carrera.

El primer mapa montserratí fou fet per Francesc Renart l’any 1789. Segons esmenten algunes cròniques el mestre d’obres i geòmetre barceloní Francesc Renart l’any 1789 feu un aixecament topogràfic elemental de la muntanya. Aquest mapa s’havia d’incorporar al llibre “*Diario de los viages hechos en Cataluña*” que estava preparant Francisco de Zamora i que no es va a arribar a publicar mai.

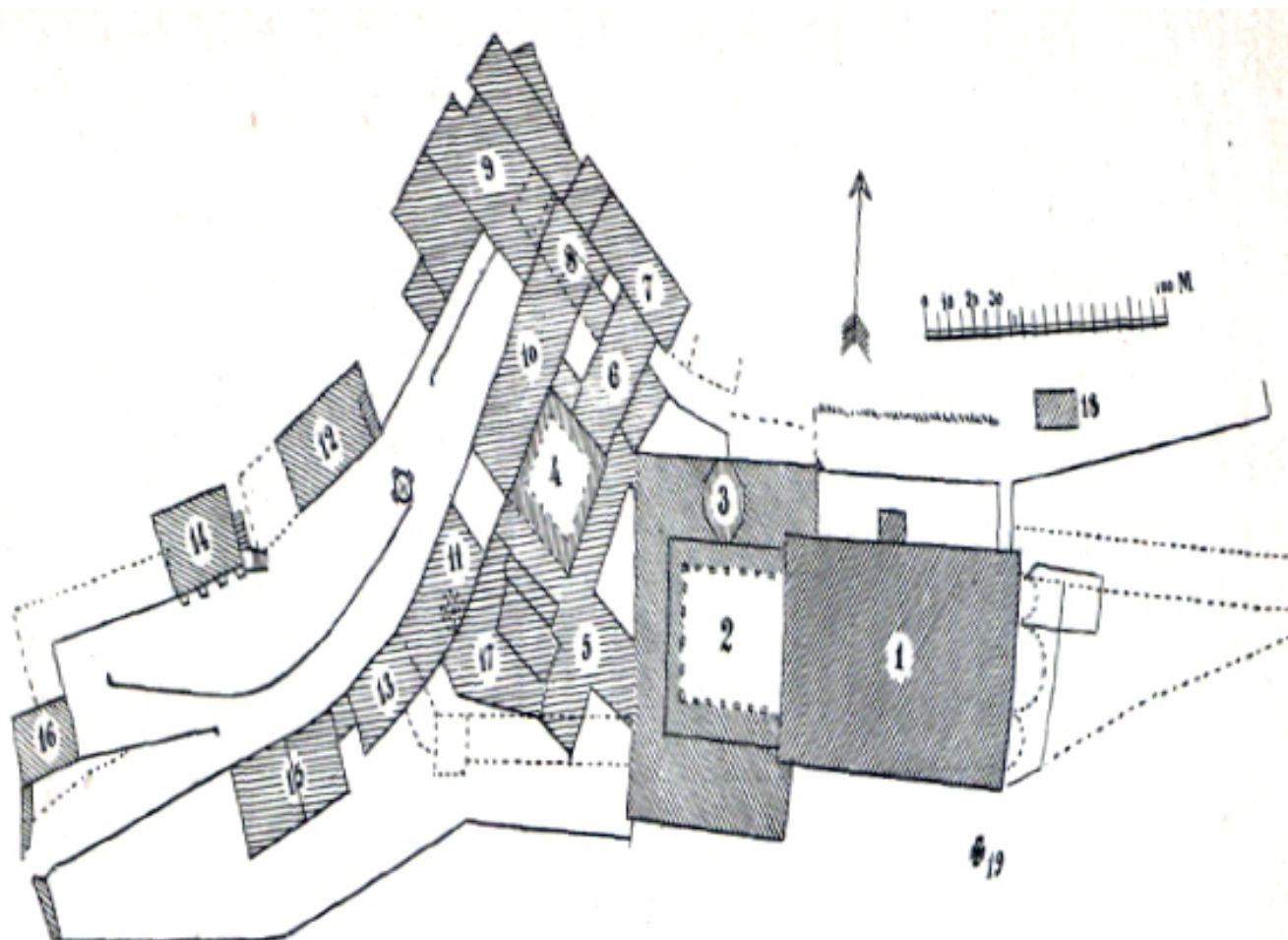
Aquest mapa estigué força temps extraviat, i la única referència disponible era una copia parcial calcada feta per l’enginyer Joaquim Carrera els anys 1877-1879 i 1880 a fi d’ensenyar per on hauria de passar el futur cremallera que s’havia de dissenyar. El mapa de Joaquim Carrera està en el *Proyecto de un ferro-carril en parte funicular á engranage desde la estación de Monistrol en la línea de Zaragoza á Pamplona y Barcelona al Monasterio de Montserrat. N° 1. Plano general. Escala 1 por 50.000*. En aquest còpia es representa la muntanya i s’identifiquen alguns dels seus indrets.

Gràcies a l’amabilitat de Ferrocarrils de la Generalitat he pogut obtenir una còpia parcial d’aquesta mapa de Joaquim Carrera on es representa la part de la muntanya més afectada per la futura traça del cremallera. Espero poder disposar ben aviat la còpia sencera de l’enginyer Joaquim Carrera.

Mapa de Joaquim Carrera 1880 pel disseny del cremallera de Montserrat

La distribuci3 dels diferents edificis del monestir i del santuari a l'any 1808 quedà reflectida en un plànol publicat l'any 1915 per Cayetano Barraquer y Rovira en el seu llibre "Los Religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX

Plànol santuari 1808. Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX. Cayetano Barraquer y Rovira

1. Templo levantado en el siglo XVI
2. Claustro o patio de ante el templo procedente del siglo XVII
3. Campanario sin terminar del siglo XVII.
4. Claustrito g3tico del que queda en pie una ala. Se construy3 en el siglo xv.
5. C3mara abacial. Debajo de ella la cocina de los peregrinos.
6. Refectorio de manjares de vigilia.
7. Refectorio de carne. Es el actual.
8. Cocina. Sobre de ellas celdas.
9. Refectorio de los legos y escolanes.
10. Cuartos para peregrinos y encima la mayordomía y celdas.
11. Casa llamada del m3dico. Tenía en el piso bajo el pajar, y arriba aposentos para peregrinos.

12. La herrería, barbería y guarnicionería y depósito de agua.
13. La cerería.
14. Hospital, edificado por el Abad Tocco en el siglo XVI. Hoy aposento del V. José de S. Benito.
15. Tienda de comestibles, carnicería y habitación de los albañiles.
16. Casa de los pobres, levantada en el siglo XVIII y ahora sobre su solar parte del restaurant

L'any 1865 el monestir de Santa Maria de Montserrat publicà l'obra *El amigo del viajero. Obrita que el Santuario ofrece a los que visitan la Santa Imagen para que sin necesidad de consulta a nadie puedan saber cuanto les interese*. L'obra, impresa a Barcelona, conté una somera representació dels indrets més significatius propers al santuari.

El amigo del viajero 1865. Representació limitada de l'entorn del santuari de la Mare de Déu de Montserrat.

El amigo del viajero 1865. Representació del santuari de la Mare de Déu de Montserrat.

Dos anys, després, 1867, l'abat de Santa Maria de Montserrat, Miquel Muntadas, publicà el llibre "*Montserrat, su pasado, su presente y su porvenir*". En l'edició de 1871, així com en les edicions posteriors, publicà un dibuix que és una representació parcial de la muntanya de Montserrat que pretén ser a vista d'ocell feta per Amadeo Rodríguez. El dibuix, que només pretén informar del territori cedit pel compte Guifré i de la quadra de Sant Miquel, és una representació molt simplificada de la muntanya i conté algunes petites imprecisions. Per exemple, només hi ha una via de comunicació entre el monestir de Santa Maria i el nucli urbà de Monistrol de Montserrat que coincideix amb el traç de l'actual carretera, i no es dibuixen els camins que en aquella època unien els dos indrets i eren molt freqüentats.

Montserrat, su pasado, su presente y su porvenir (abat Miquel Muntadas, 1871)

Joaquim Carrera l'enginyer que participava en el disseny del cremallera de Montserrat publicà l'any 1880 una representació parcial de la muntanya amb alguns dels principals itineraris aptes pels excursionistes que es publicà al butlletí de l'Associació de les Excursions Catalanes. Sembla que el dibuix original fou fet l'any 1879.

Mapa de Joaquim Carrera 1880

El mapa de Joaquim Carrera acompanyava a un article sobre una excursió per la col·locació d'un termòmetre a l'edificació situada en lloc de l'antiga ermita de Sant Jeroni per iniciativa de l'Associació d'Excursions Catalana. El mapa, reproduït aquí, fou publicat a la revista Muntanya nº 893 (2011) en un article de Rosa Anna Felip comentant aquesta excursió. El mapa original està fet a dues tintes a una escala aproximada de 1:25.000 i mesura 19,5 cm d'ample per 25,5 cm d'alt.

L'any 1881 s'edità el llibre *Album Pintoresch-monumental de Catalunya*. Petita edició. Montserrat on es reproduïa parcialment el mapa de Joaquim Carrera fet entre 1877-1879

Mapa de l'*Album Pintoresch-monumental de Catalunya*. Petita edició. Montserrat. 1881

Anys després Anys després, 1898, l'obra d'Eduald Canibell *Montserrat. Album-Guia-Plano-Historia de la célebre montaña catalana* amb un títol també extens *Colección de vistas unas dibujadas por excelentes artistas del país y otras grabadas directament de fotografías. Texto histórico-descriptivo* s'incorporen, dins de la pròpia obra un plano del monestir i de la muntanya. És una representació parcial de la muntanya, doncs hi ha manca tota la part del massís que s'estén des de Sant Jeroni cap a can Maçana, la part occidental de la muntanya. En els comentaris d'aquest mapa s'explica la divisió de la muntanya en tres regions Tebes, Tebaida i Tabor.

Montserrat. Album-Guia-Plano-Historia de la célebre montaña catalana , Eduard Canibell 1898

L'editor anglès K. Baedeker entre els anys 1901 i 1912 publicà un mapa del Monestir de Santa Maria a escala 1:25.000 i 1:5.000 dins de la sèrie de guies de viatges sobre Espanya i Portugal. En aquest mapa hi ha algunes aportacions interessants que, encara que anecdòtiques, no deixen de ser curioses. Per exemple, s'indica el primitiu emplaçament de l'ermita de Santa Magdalena amb un camí directa a ella. En algunes de les edicions d'aquest mapa es troba alguna imprecisió sobre algun indret, com és la localització d'una vall de Santa Maria en el terme de Monistrol de Montserrat. Hi ha diferències entre els diferents mapes segons les edicions com, per exemple, en uns es mostren més topònims i en altres són molt més simples.

K. Baedeker entre els anys 1901 i 1912

La Revista Montserratina publicà l'any 1907 un croquis força realista de la muntanya de Montserrat amb moltes localitzacions dels seus indrets. El croquis es dibuixà des de l'estació del Nord (Castellbell i el Vilar) en l'enllaç amb el cremallera de Montserrat.

Revista Montserratina 1907

Perfil de la muntanya de Montserrat des de l'estació de Castellbell i el Vilar (2017)

L'any 1909 en l'obra del monjo de Santa Maria pare Solà, *Montserrat antich*, s'incorporà un mapa de Montserrat molt elemental que sense masses pretensions aporta una informació molt mins.

Montserrat antich, pare Solà 1909

La primera cartografia fidedigne de la muntanya la fa el topògraf Joan Cabeza a l'any 1909. Es tractava d'una mapa, *Mapa Topographic*, a escala 1:50.000 on es podien trobar els principals elements del massís. Aquest mapa era complement en forma de petita publicació que acompanyava a l'opúscle *Guia de Montserrat*, publicació on recollien els itineraris publicats en diversos números de la Revista Montserratina. Itineraris fets pel pare Adeodat Marcet i editats pel pare Ramon Colomer en un sol volum.

Mapa de Joan Cabeza 1909

A la Revista Montserratina de 1910 es publiquen dos articles signats per Ramon Colomé on s'explica com es confeccionà aquest mapa. [Revista Montserratina nº5 1910](#) pàgina 171 i [Revista Montserratina no 6 \(1910\)](#) pàgina 208

A l'any 1928 es feu una nova edició d'aquest mapa on ja es podia veure el funicular de Sant Joan, el camí nou de Sant Jeroni i altres adicions tal com es fa constar en la llegenda del mapa.

Mapa Joan Cabeza edició 1928 (fragment)

Curiosament, tot i la fidelitat del mapa de Joan Cabeza que publica la *Revista Montserratina*, la mateixa revista en la *Guía Histórico-Descriptiva del Peregrino en Montserrat*, de la qual el mapa de Joan Cabeza n'era un complement, continuava considerant que el centre de la muntanya de Montserrat es trobava entre el cim de Sant Jeroni i el monestir de Santa Maria. Malgrat la fidelitat de la representació cartogràfica de Joan Cabeza, encara dominava les idees arcaïques de que la part desconeguda de Montserrat no existia.

Uns pocs anys abans de la nova edició del mapa de Joan Cabeza, mossèn Marià Faura i Sans, imminent precursor dels estudis geològics a Catalunya publicà un mapa geològic del massís. Aquesta mapa, a més de la informació geològica tenia una acurada representació del sistema de camins montserratins i unes interessants referències toponímiques.

Mapa geològic de Marià Faura i Sans, 1917

Als començaments dels anys 40 del segle passat es feren diverses edicions de la *Guia de Montserrat* obra promoguda pel mateix monestir de Santa Maria on s'explicava la seva història i la del santuari, i es comentaven diversos aspectes actuals de la realitat montserratina. En aquesta obra hi ha havia una representació volumètrica de de la muntanya.

Guia de Montserrat, 1943

L'any 1949 Llorenç Estivill i Jordi Panyella publiquen el llibre *Montserrat* en la Colección de la Montaña y el mar editat per M. Arimany. Aquest llibre conté una petita descripció de la muntanya i la història del monestir de Santa Maria i la descripció de 16 itineraris (Llorenç Estivill) i 15 escalades (Jordi Panyella). Al final del llibre hi ha tres petits mapes que il·lustren els itineraris i les aproximacions a les vies d'escalada. Els mapes d'Estivill i Panyella són les darreres representacions de la muntanya sense elements topogràfics. Probablement aquests autors varen agafar com a referent el mapa de Joan Cabeza.

A l'any 1949, el topògraf i excursionista Ramon de Semir i d'Arquè elaborà un mapa més detallat incorporant ja els referents topogràfics. L'aportació de Ramon de Semir i d'Arquè fou bàsica per adquirir una comprensió nova de la muntanya de Montserrat. En el seu mapa s'inventarien numèricament la majoria d'agulles, s'estableixen més acuradament les seves cotes i es proposa una classificació de la muntanya per regions. L'obra de Ramón de Semir condicionà els treballs cartogràfics posteriors i el seu inventari de les agulles significà una aportació extraordinària per conèixer millor l'orografia de la muntanya.

Mapa de Ramon de Semir i d'Arquè 1949

Pocs anys després, l'editorial Alpina, especialitzada en la cartografia per excursionistes, publicà un mapa inconfusible, en les seves primeres edicions, per les seves tapes taronges. Any més tard, la mateixa editorial edità altres mapes de Montserrat on canvi el primitiu color pel verd.

Mapa editorial Alpina (1:5.000)

Ramon Ribera i Mariné, monjo del monestir de Santa Maria de Montserrat i reconegut excursionista, elaborà una cartografia per il·lustrar la seva guia *Caminant per Montserrat*.

Mapa de Ramon Ribera Mariné

Finalment, cal esmentar les diferents cartografies de la Diputació de Barcelona, i la sèrie de l'Institut Cartogràfic de Catalunya i els mapes especialitzats de l'Institut Geològic de Catalunya. Gràcies a l'esforç de moltes persones, la cartografia i els mapes de Montserrat permeten conèixer amb detall els elements geogràfics d'aquesta muntanya. Una tasca força reveladora de les transformacions operades a la muntanya és identificar la transformació dels camins: uns s'han perdut i han sorgit de nous.

En un llibre *Itineraris montserratins* publicat per Pere Bosquets i Codorniu com a Amics de Montserrat hi havia el següent mapa d'itineraris de la muntanya. El dibuix dels itineraris són similars als que es troben de forma individualitzada en el llibre i semblen trets de la cartografia de Ramon de Semir. El mapa duia grapada una llegenda datada al 1993 explicant els colors del mapa que s'havien dibuixat al damunt del traç original. La data de la llegenda és 10 anys posteriors a la mort de Pere Bosquets i Codorniu. La persona que m'ha facilitat aquesta informació m'ha comentat que el llibre original i el mapa formava part de la biblioteca personal de Pere Bosquets i Codorniu.

Mapa de Pere Bosquets i Codorniu

Mapa de Pere Bosquets i
Codorniu. Llegenda

Tormar a [Representació de la muntanya](#)